

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

37. An qui servum alienum percutiendo inutilem reddit, vel occidit,
teneatur restituere aliquid non solum Domino, se servo? Ex p. 7. t. 7. r.
20.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76429](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76429)

De Seruis, seu Mancipiis. Ref XXXV. &c. 445

si fecus faciant, peccant, & tenentur ad restitutionem. Qui etiam si accepissent scienter, tenentur restituere: Si verò bona fide accepissent, siquidem rem illam habeant apud se, tenentur reddere: si ex ea facti sunt ditiores, id reddant in quo locupletiores facti sunt. Denique si rem non habeant, nec facti ditiores sunt, ad nihil tenentur. Et ita etiam docet Molina *disp. 277.*

RESOL. XXXV.

An serui possint facere elemosinas?
Et an serui possint habere aliquarum rerum dominium, imperfectum? Ex p. 5. tr. 8. Ref. 26.

§. 1. **I**N aliquibus casibus affirmatiue respondeo cum Filliucio *tom. 2. tr. 28. cap. 3. n. 95.* Primus, si sit extrema necessitas. Secundus, si detur modicum quid, & raro, praesumitur enim probabiliter consensus domini. Tertius, quotiescumque addit eiusdem consensus saltem interpretatiuus. Quartus quando probabiliter speratur rati habitio, quae tunc maxime est, quando haberet seruus administrationem bonorum. Quintus, quando de certa portione sibi assignata ad victum detraheretur aliquid per abstinentiam, modo id non cedat in prauiudicium domini, si nimirum per hoc redderetur inhabilis ad seruitutem. Sed quia ego latius probabiliter firmavi in *2. part. tr. 3. miscell. ref. 58.* seruos posse habere aliquarum rerum dominium imperfectum, & secundum quid, ita vt eas non teneantur suis dominis tradere, igitur in illis casibus certum est seruos posse praebere elemosinas. Primus casus est, si aliquis det seruo ea conditione vt res donata ad dominum non perueniat. Secundus, si aliquid detur absolute & sine conditione, non tamen intuitu ipsius domini, vt v. g. propter industriam, vel aliquod seruitium factum, nam in hoc casu ille qui dat, videtur dare, vt illa res scilicet non sint domini, sed serui. Tertius, si aliquid detur in compensationem iniuriae illatae. Quartus, si aliquid lucretur sua pecunia, & ex rebus sibi datis, vt *supra & infra* vnde suum facit lucrum acquisitum per ludum licitum, vel illicitum. Quintus, quando propter turpem corporis vsu aliquid ei datur. Cum igitur in his casibus seruus acquirat dominium rerum, potest de illis elemosinam facere praeter alios casus à Filliucio supra notatos.

RESOL. XXXVI.

An qui seruum alienum percutiendo inutilem reddit, vel occidit, teneatur restituere aliquid non solum Domino, sed seruo? Ex p. 7. tr. 7. Ref. 20.

§. 1. **E**X Abulensi affirmatiue respondet Molina *de iust. tom. 1. tract. 2. disp. 38.* vbi sic ait. Merito Abulensis adnotauit, eum qui alienum seruum occidit, aut ita percudit, vt illum in potiore ad seruiendum, minorilve valoris reddat, ad binam restitutionem teneri. Vnam domino serui faciendam, quatenus id in damnum illius cessit, alteram verò seruo pro damno illi illato. Simul etiam puniti debet per publicas potestates poena aliqua, quae in compensationem pro iniuria seruo illata cedat. Hinc constat, minus peccare eum, qui seruum proprium quam qui alienum iniuste percudit: eò quod ille vni tantum, hic verò duobus damnum, ac iniuriam inferat.

2. Sed hanc doctrinam Molinae Eminentissimus Cardinalis Lugo *de iust. tom. 1. disp. 3. sect. 1. n. 20.* cum limitatione accipit; nam si seruo sequatur ex iniuria *Tom. VII.*

damnum aliud circa victum, vestitum, aut caetera necessaria ad vitam humanam restituendum erit illi, ne id damnum patiat, quod idem erit, quando vxor, parentes, vel filij eius ea de causa passuri essent. Quando verò eiusmodi damna non sequerentur, sufficeret restituere domino, quia supponimus, quod pro damnis corporis praecise non est obligatio restituendi in bonis alterius generis.

Verum sententiae Molinae adhaeret Fagundez *de iust. lib. 2. cap. 5. num. 4.* Habet igitur vtraque sententia Defensores.

RESOL. XXXVII.

An qui occidit seruum suum, teneatur aliquid hereditibus serui restituere?
Et de aliquibus aliis casibus agitur in quibus Dominus lethaliter peccat, si iniuria illata seruis suis à se notabilis sit. &c. Ex p. 7. tr. 7. Ref. 45. alias 44.

§. 1. **D**iximus *supra*, de restitutione faciendi propter occisionem serui alieni; nunc ad dubium propositum assero negatiue respondere Azorium *tom. 2. lib. 2. cap. 38. quaest. 2.* vbi sic ait. Queritur an si dominus seruum suum occiderit, debeat aliquid restituere? Quidam arbitrantur debere eum restituere serui hereditibus; quia dominus qui seruum suum necat, verè homicida est, at homicida restituere vitam alteri adeptam iure debet eo modo quo potest. Cum igitur dominus suo seruo interfecto vitam reddere nequeat, debet aliquid ipsius serui hereditibus restituere. Sed certè non video quo iure hereditibus quicquam restituere cogatur. Fateor quidem eum verè, & proprie homicidam esse, qui suum seruum occiderit, & iniustitiae crimen admittit: quia eripit alteri vitam, & vt superius diximus, dominus vitae, & necis imperium, & potestatem non habet in seruum, & quod attinet ad ius naturae, & gentium, omnes homines sunt liberi. Cum igitur seruo occiso vita reddi non possit, nec aliquid aliud quo vita compensetur, sequitur vt nulli alteri dominus quicquam debeat; eo quod vita, opera, & industria serui non erant alicuius, sed ipsius serui, & domini. Neque verò dominus suo seruo interfecto, aliis damnum intulit, sed sibi soli, qui se serui commodis, operis, & fructibus priuauit. Nec seruus cum bonis careat, vllam habet alii hereditatem; nam etiam si filios haberet cum est in seruitutem abductus; illi continuo sui iuris sunt facti, & bona quae ante seruitutem Pater habebat, in eorum dominium transferunt, non tamen ipsius Patris vita, aut libertas; quare ipsius nullam aliam iure naturali legitimam portionem debet. Ita Azorius, cui adde Filliucium *tom. 2. tr. 28. part. 2. cap. 4. num. 71.*

2. Sed affirmatiuum sententiam tenet Fagundez *de iust. lib. 2. c. 5. n. 4.* vbi sic ait: Quod si dominus seruum interfecerit, punitur tanquam homicida, & praeterea tenebitur a bitrio prudens viri pretij iniuriae infumere, in suffragiis pro illius anima, si non habeat filios, quibus fiat restitutio.

3. Hanc etiam sententiam tenet Molina *de iust. tom. 1. tract. 2. disputat. 38. num. 3.* Sic asserens; Licet ius dominorum in seruos tam late pateat; non tamen se extendit ad eorum vitam, cuius dominium sibi soli Deus seruauit, atque adeo neque ad membra, & salutem mancipij, quae quasi partes quaedam vitae illius sunt, à quibus vita ipsa pendet; & multò minus se extendit ad salutem illius spirituales, quasi aliquid praecipere ei, aut ab eo exigere possint, quod cum spirituali illius salute pugnet. Quare, si eorum domini, *P p vel*

Supra in Ref. quae hic est antecedens,

Superius in Ref. quae hic est 4. in §. vlt. per totum, & infra in Ref. seq. §. vlt. ad fin. 4.

Sup. contento in hoc §. ad litteram in Ref. seq. §. 1

vel vitam, vel membrum ab eis eripiant, vel immoderatis laboribus, inedia, nuditate, vel iniusto supplicio, aut aliqua alia ratione indebita, & quæ vim coercitiuam dominorum in seruos excedat, valetudini, aut corpori eorum noceat, vel aliquid, quod contra eorum spirituales sit salutem illis præcipiant, aut quocumque alio modo iniuria eos afficiant, sanè, & lethaliter peccant, si iniuria, attenta qualitate personæ, & circumstantiis concurrentibus, notabilis sit, & ad restitutionem damnorum ipsismet mancipiis, aut heredibus eorum faciendam, tenentur; puniriq; debent à potestatibus publicis, non solum pro damnis iniuste eis illatis, sed etiam pro iniuriis, quæ damni rationem non habuerint, èstque illis à Confessariis iniungenda pro eiusmodi iniuriis debita satisfactio mancipiis facienda, quando per potestates publicas iniuria punita non fuerit, ne miseri homines omni subsidio careant in damnis, & iniuriis, quibus à dominis iniuste afficiuntur. Porro tantum potest esse aliquando damnum, ac iniuria, vt non minùs, quàm libertate, compensetur. hæc Molina; vnde vtramque sententiam probabilem esse puto.

RESOL. XXXVIII.

An seruo ita possit à Domino inferri iniuria, vt ad se obligatio restituendi, vt v. g. quando Domini iura seruorum violant, per iniuriam notabilem, in quo casu non solum peccant mortaliter, sed etiam ad restitutionem tenentur?

Et aliqua alia explanantur, quæ in supra dicto casu fieri debent. Ex p. 7. tr. 7. Rel. 19.

Sup. conten-
to in hoc §.
ad litteram
in §. vii. Rel.
p. 19. et 20.

§. 1. **A**ffirmatiuè respondet Molina de Iust. tom. 1. tract. 2. disp. 38. vbi sic ait: Licet ius dominorum in seruos tam latè pateat: non tamen se extendit ad eorum vitam, cuius dominium sibi soli Deus reseruat; atque adeo neque ad membra, & salutem mancipij, quæ quasi partes quædam vitæ illius sunt, quibus vita ipsa pendet: & multò minus se extendit ad salutem illius spirituales, quasi aliquid præcipere ei, aut ab eo exigere possint quod cum spirituali illius salute pugnet. Quare si eorum domini, vel vitam, vel membrum ab eis eripiant, vel immoderatis laboribus, inedia, nuditate, vel iniusto supplicio, aut aliqua ratione indebita, & quæ vim coercitiuam dominorum in seruos excedat, valetudini, aut corpori eorum noceat, vel aliquid, quod contra eorum spirituales sit salutem illis præcipiant, aut quocumque alio modo iniuria eos afficiant, sanè, & lethaliter peccant, si iniuria, attenta qualitate personæ, & circumstantiis concurrentibus notabilis sit, & ad restitutionem damnorum ipsismet mancipiis, aut heredibus eorum faciendam tenentur; puniriq; debent à potestatibus publicis, non solum pro damnis iniuste eis illatis, sed etiam pro iniuriis, quæ damni rationem non habuerint, èstque illis à Confessariis iniungenda pro eiusmodi iniuriis debita satisfactio mancipiis facienda, quando per potestates publicas iniuria punita non fuerit, ne miseri homines omni subsidio careant in damnis, & iniuriis quibus à domino iniuste afficiuntur. Porro tantum potest esse aliquando damnum, ac iniuria, vt non minùs, quàm libertate compensetur. Ita Molina, cui adde Rebellum part. 1. lib. 1. §. 1. sect. 1. n. 3. vbi exemplum ponit, si dominus deliberatè, *luscum, mancum, vel claudum redderet seruum.

* Sup. l. 1. l. 1. in Ref. leg.

2. Sed Eminentissimus Cardinalis Lugo de Iust. tom. 1. disp. 3. sect. 2. num. 19. obseruat; hoc vltimum difficultate non carere; quia secundum proba-

biliorum sententiam non est obligatio restituendi in bonis alterius generis pro damno illato in alio eorum genere, v. g. in pecuniis pro fama, & licet libertas, & membra pertinere videantur ad bonaculdem generis; re tamen vera vnum non est æquiualeat aliud; nam libertas non conducit ad recuperandum oculum, vel pedem, quare non videtur magis restitui per concessam libertatem, quàm fama data pecunia. Ita Eminentissimus Lugo.

3. Verùm opinionem Molinæ tenet etiam Fagundes de Iust. tom. 2. lib. 2. cap. 5. num. 4. allegando quòd quando domini iura seruorum violant per iniuriam notabilem, non solum peccant mortaliter, sed etiam ad restitutionem tenentur, iuxta iniuriam, aut damni momentum & nocumentum. Leuiiores tamen iniurias poterunt domini seruis suis relaxare, remittendo aliquid illis de consueto labore, aut communito supplicio, vel liberalius eos tractando quòd ritum & vestitum. Si tamen iniuria sit atrox, interitum non relaxaretur, nisi manu missione. Sane Exord. 21. Si dominus ita percuteret serui oculum, vt redderet eum luscum, imò si excuteret ei dentes subbuta, ut eum libere dimittere, quæ leges, licet modo non obligent, probant tamen tantam esse posse dominorum in seruum iniuriam, vt non nisi libertate compensetur seruo verò oppresso admittitur apud Iudicem denunciatio aduersus dominum, vt docet Panor. ad cap. nouit. de iudic. num. 47. & alij, & Iudex debet dominum cogere, vt ei satisfaciatur, & in pœnitentiis cum eo agat; si verò dominus seruo admonitus non se corrigat, potest Iudex, eo iniusto litem vendere, & pretium ipsi domino reddere. Ita §. vltimum, Infir. de iis, quæ sunt; in hoc enim iustitia serui ad dominum, vt ait Aristoteles A. 2. Ethic. cap. 11.

4. Et hanc sententiam tenet etiam Villalobos in summa tom. 2. tract. 10. difficult. 5. num. 2. sic ait: *Anteque es tan grande el dominio de los señores para con sus seruos, no se estendiendo a que sean miembros de su salud espiritual. T assi, si los matassen, estarian obligados à restituirlas à sus herederos, y si les conuiesen algun miembro, les hiziesen algun daño notable en su salud, estarian obligados à restituirlas a ellos; y tanto podria ser el daño, è iniuria, que no se pudiesse satisfacer menos, que con darle libertad. Mas los daños menores se auan de compenlar, por donandoles algo del trabajo que deuan hazer, ó mandandolos mejor en la comida, y vestido. T en esta de cargar la mano los Confessores, como dice Molina, quando los juezes no los obligan a ello, en favor de la miseria de estos pobres hombres. Ita Villalobos.*

RESOL. XXXIX.

An qui mutilauit membrum serui sui, tenetur ad illam quam restitutionem? Ex part. 7. tract. 7. Rel. 46. alias 45.

§. 1. **D**E hac questione supra aliquid dictum est; & aliqui negant, aliqui affirmant, vt vnde Machadus tom. 2. lib. 6. par. 7. num. 19. docum. 2. numer. 8. sic ait. *Disputan los Doctores, si el señor que infortunadamente cierto algun miembro à su esclauo este obligado à hazerle alguna restitucion, si esclauo este obligado à hazerle alguna restitucion, quando el señor deue hazerle alguna restitucion equivalente. El Padre Azor segunendo à otro, dice, que es obligado darle libertad, è satisfacerle por otro miembro equivalente.*